

تحلیلی بر شاخص‌های برنامه‌ریزی محله محور در توسعه پایدار شهری (مطالعه موردی: محله گلپا شهر همدان)

تاریخ پذیرش نهایی مقاله: ۹۶/۰۷/۲۰

تاریخ دریافت مقاله: ۹۶/۰۲/۲۲

منوچهر احقر (دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه آزاد اسلامی ملایر، ملایر، ایران)
عباس ملک حسینی* (دانشیار گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه آزاد اسلامی ملایر، ملایر، ایران)

چکیده

هدف از این تحقیق تحلیلی بر شاخص‌های برنامه‌ریزی محله محور در توسعه پایدار شهری می‌باشد. ابعاد توسعه پایدار مشخص و گویه‌های آن مورد مطالعه قرار گرفت. سنجش با استفاده از روش ترکیبی (پیمایش در زمره روش‌های کمی و بحث گروهی متمرکز در زمره روش‌های کیفی، به عنوان یک روش تکمیلی پس از پیمایش) قرار گرفت. جامعه آماری این تحقیق را کارشناسان و صاحب‌نظران در زمینه شهرسازی و بخشی هم توسط افراد بومی محله تشکیل می‌دهند. بیشترین ضرایب شاخص توسعه پایدار در برنامه‌ریزی محله محور مربوط به قیمت مسکن با ضریب $0/426 (0/001)$ ، مشارکت جامعه با مقدار $0/526 (0/001)$ ، درآمد با مقدار $0/633 (0/001)$ و مسکن و محیط ساخته شده با مقدار $0/758 (0/001)$ می‌باشند. همچنین نتایج نشان داد سطح معناداری دو متغیر جنسیت و شاخص‌های توسعه پایدار برابر با $0/156$ (بیشتر از $0/05$) است که حاکی از عدم معناداری رابطه بین این دو متغیر است. نتایج نشان داد بین سن و شاخص‌های توسعه پایدار پاسخگویان ساکن محله گلپا سطح معناداری این دو متغیر برابر با $0/000$ (کمتر از $0/05$) است، می‌توان گفت رابطه معناداری بین دو متغیر وجود دارد. میزان همبستگی این دو متغیر برابر با $0/507$ است، که نشان‌دهنده همبستگی متوسط به پایین و مستقیم بین این دو متغیر است.

واژه‌های کلیدی: توسعه پایدار، برنامه‌ریزی محله محور، توسعه شهری، محله گلپا، همدان.

* نویسنده رابط: malekhoseini@yahoo.com

مقدمه

رشد سریع جمعیت، مقدمه رشد و توسعه گسترده شهری را فراهم آورده و تغییرات وسیعی نیز از مقیاس محلی تا جهانی در کاربری زمین ایجاد نموده است؛ به گونه‌ای که می‌توان گفت، جمعیت شهرها افزایش یافته ولی خدماتی که پاسخگوی نیازهای مختلف آنها باشد، به گونه‌ای مناسب، فراهم نشده است (Sohe Rana, ۲۰۰۹: ۳۲۱). اصطلاح توسعه پایدار به‌عنوان پارادیم غالب در الگوهای برنامه‌ریزی اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی مطرح می‌شود. اصلی‌ترین هدف جامعه پایدار، توجه به توسعه کیفی زندگی شهروندان است تا از آن طریق بتوان زمینه رشد و دستیابی به اهداف پایداری را در شهرها به وجود آورد.

رویکرد محله‌گرایی به‌عنوان روش‌داری برای مقابله با گسست کالبدی شهرها و افت کیفیت اجتماعی محیط‌های شهری معاصر مطرح شده است در بافت‌های یکنواخت و خالی از هویت و تمایزات مکانی شکل گرفته است (دینانی، ۱۳۸۹: ۲۱).

بدون تردید محله به‌عنوان یکی از عرصه‌های فضاهای شهری قابلیت تولید بستر مناسب جهت شکل‌گیری تعاملات اجتماعی را دارا می‌باشد. محله تبلور کالبدی اجتماع و مرزهای آن تبلور حریم‌ها و قلمروهاست، توجه به بعد اجتماعی محله، قلمروهای اجتماعی و غیر کالبدی و ایجاد عناصر کالبدی که بتوانند مرزهای قلمروی اجتماعی را هر چه بیشتر مهیا سازد، می‌تواند به سازمان‌دهی بیشتر کنش‌های متقابل و تعاملات اجتماعی منجر شود احیای مراکز محله‌ای با هویت از نیازهای اجتماعی یک شهر است و برای جذب مردم به فضای اجتماعی محله باید شاخص‌های امنیتی، دسترسی، نظارت و برگزاری مراسم مذهبی ملی و باستانی با ماهیت جمعی در فضاهای عمومی در کنار احداث فرهنگسراها، کافی‌شاپ‌ها و کافی‌نت‌ها را دارا باشد (جعفری و قنبران، ۱۳۹۱).

ساکنین محله، گذشته از دارا بودن روابط اجتماعی پویا در یک محدوده‌ی جغرافیایی معین، به واسطه وجود معیارهای ذهنی مانند احساس سرنوشت، هویت مشترک و تعلق فرهنگی و معیارهای عینی چون قلمروی زیست مشترک و تشریک مساعی در جهت بهبود زندگی جمعی و تأمین نیازهای اولیه و اصلی با یکدیگر درهم آمیخته است (Sarrafi, ۱۹۹۲: ۳۷). محله گلپا با توجه به قرار گرفتن در کنار یکی از میدان‌های اصلی و پر تردد شهر یکی از محلات مهم شهر همدان محسوب می‌شود. در این محله مراکز اداری، تجاری و مسکونی با یکدیگر توأم شده‌اند. هدف از این پژوهش تحلیلی بر شاخص‌های برنامه‌ریزی محله محور در توسعه پایدار شهری محله گلپا شهر همدان می‌باشد.

بیان مسأله

مفهومی که در سال‌های اخیر وارد ادبیات توسعه شده، مفهوم توسعه‌ی پایدار است. این مفهوم بر این حقیقت استوار است که سطح استانداردهای اولیه‌ی زندگی انسان را بدون دخالت و تصرف بیش از حد در منابع اولیه‌ی طبیعی و تغییر و تخریب محیط‌زیست که متعلق به همه‌ی ابنای بشر است، افزایش دهد (لطیفی، ۱۳۸۱: ۱۴۱). پیدایش مفهوم توسعه پایدار در پاسخ به رشد منطقی را باید آگاهی تازه‌ای نسبت به مسائل جهانی محیط‌زیست و توسعه دانست که تحت تأثیر فرآیندهای توسعه انسانی و اقتصادی، مسائل زیست‌محیطی، افزایش جمعیت و تغییرات ساختار سیاسی قرار گرفته است (Nader et al, ۲۰۰۸: ۷۷۱). مسائل و مشکلات موجود به‌ویژه در شهرها نشان‌گر عدم تحقق مشخصه‌های پایداری در آنهاست. به‌طوریکه جغرافیای شهری در این وضعیت ابعاد و قلمروهای تازه‌ای می‌یابد و با بررسی مسائل مهم شهرهای جهان سوم، عدالت اجتماعی، کیفیت دسترسی مردم شهرها به نیازهای اساسی، حوزه‌های اجتماعی و غیره، ضمن ارزیابی و تحلیل فضایی و اکولوژیکی از مشخصه‌های پایداری در مناطق و حوزه‌های شهری، سعی دارد کمک کند تا محیط‌زیست شهری مناسبی برای ساکنان شهرها فراهم شود (شکویی، ۱۳۷۳: ۹). بر این اساس، با توجه به پیچیدگی ذاتی شهرها و ابعاد مختلف تأثیرگذاری آنها، شناخت عوامل اصلی و کلیدی در جهت دستیابی به پایداری شهری ضروری می‌باشد.

یکی از دیدگاه‌هایی که در این مقوله مطرح می‌شود "نظریه توسعه پایدار شهری" است که از زمان برگزاری کنفرانس سران در سال ۱۹۹۲ به این طرف، به‌عنوان یکی از مهم‌ترین پارادایم‌های توسعه برای اواخر قرن بیستم مطرح شده است (Barow ۱۹۹۵: ۱۱۲).

توسعه پایدار فرایندی است که در آن سیاست‌های اقتصادی، مالی، تجاری، انرژی، کشاورزی، صنعت و سایر سیاست‌ها به نحوی طراحی می‌شوند که موجب توسعه‌ای است که از لحاظ اقتصادی، اجتماعی و اکولوژیکی پایدار است و مفهوم آن انجام سرمایه‌گذاری کافی در زمینه آموزش، بهداشت، محیط و انرژی است، به‌طوری که بدهی اجتماعی برای نسل آینده به‌وجود نیاید (پرانک و همکاران، ۱۳۸۰: ۸۷). امروزه بیش از نیمی از مردم جهان در شهرها زندگی می‌کنند، و از یک سو شهرها به‌عنوان کانون‌های توسعه اجتماعی، اقتصادی و فضایی به‌شمار می‌روند (۱: Varol, et al, ۲۰۱۰). از سوی دیگر مناسب‌ترین مکان‌هایی هستند که مسائل و مشکلات اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی در آنها پدید می‌آید (Conelly, ۲۵۹: ۲۰۰۷). بنابراین مظاهر اصلی توسعه و دست‌آورد‌های اعم از منفی و مثبت آن عمدتاً در شهرها اتفاق می‌افتد، بدان علت که طبق گزارش سازمان ملل در سال ۱۹۰۰ تنها

۱۰٪ از جمعیت جهان در شهرها زندگی می‌کردند اما در سال ۲۰۰۷ جمعیت شهری جهان به ۵۰٪ رسید (Oliver, ۲۰۰۸: ۲۱) و پیش بینی می‌شود تا سال ۲۰۲۵ حدود ۵ میلیارد نفر و در سال ۲۰۵۰ (۷۵٪) یعنی ۷ میلیارد نفر در شهرها زندگی خواهند کرد (Uwe, ۲۰۰۸: ۱).

دیدگاه توسعه پایدار دارای ابعاد سه‌گانه محیطی، اقتصادی و اجتماعی می‌باشد که تلاش آن در جهت کاهش آلودگی‌های زیست‌محیطی، تعدیل وضعیت ناپایدار اقتصادی و برقراری تعادل اجتماعی در جامعه است. توسعه پایدار در صورتی تحقق می‌یابد که همپوشی بین لایه‌های اکولوژیکی، اقتصادی و اجتماعی ایجاد گردد. این بدان معنی است که هر یک از سیستم‌ها و زیرسیستم‌های اکولوژیکی، اقتصادی و اجتماعی به حد مطلوبی از پایداری دست یابند تا بتوان در مورد پایداری به قضاوت پرداخت (پورطاهری و همکاران، ۱۳۸۸: ۱).

سابقه تحقیق

در زمینه توسعه پایدار و پایداری اجتماعی پژوهش‌های بسیاری در سطح سازمان‌ها و نهادهای بین‌المللی انجام شده است ولی در ایران یکی از موضوعات نسبتاً جدیدی است که اخیراً به آن پرداخته شده است. با تأکید بر پاره‌ای تجربیات جهانی دلایل بسیار زیادی وجود دارد که ظهور ناپایداری در ابعاد محیطی آن در سوء مدیریت منابع طبیعی جلوه‌گر شده است و ناپایداری اقتصادی که نمودهای عینی در بروز عدم تعادل‌های اقتصادی نابرابر، فقر و بیکاری در سطح جوامع تجلی یافته‌اند. به دلیل کمبود و یاعدم توجه به ابعاد اجتماعی بوده است (سلیمی، ۱۳۹۲: ۶۵).

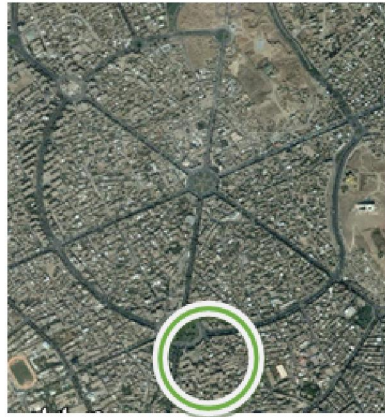
در تحقیقی با عنوان پایداری محله‌های کلان‌شهر تهران با توجه به عملکرد شورایاری‌ها و با تأکید بر معرف‌ها توسعه پایدار، به ارزیابی سطوح پایدار در محله‌های شهری اوین، درکه و ولنجک در منطقه یک شهرداری پرداختند. در این تحقیق، مقایسه عوامل مؤثر در پایداری محله‌ها نشان داد که محله‌های درکه و اوین به ترتیب از نظر اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی و اقتصادی و ولنجک از نظر کالبدی در سطح بالاتری از پایداری قرار دارند. شاخص‌های پایداری اجتماعی در این پژوهش عبارت‌اند از: آموزش، امنیت، مشارکت، برابری فرصت‌ها، توانمندسازی و توسعه نهادی (توکلی‌نیا و استادی‌سیسی، ۱۳۸۸).

نیک‌پور و رزقی (۱۳۹۸) توزیع شاخص‌ها و متغیرها در مناطق این شهر عادلانه و هماهنگ نمی‌باشد، به طوری که با افزایش فاصله از مرکز شهر میزان برخورداری از خدمات کاهش می‌یابد. در تحقیقی دیگر نتایج ترویج فرهنگ توسعه پایدار شهری در شهر کرمانشاه نشان داد تایج تحقیق نشان داد که با اصلاح نگرش مردم و ارتقاء سطح فرهنگ جامعه،

شهروندان با مسئولیت‌پذیری بیشتری در فرآیند توسعه پایدار شهری مشارکت می‌کنند و فناوری اطلاعات و ارتباطات نقش مؤثری در ترویج ارزش‌ها و هنجارهای توسعه پایدار شهری در جامعه خواهد داشت (میرزاییان و رحمانی، ۱۳۹۸). محمدی و همکاران (۱۳۹۷) رتبه‌بندی توسعه‌یافتگی محلات شهری در شهر اردبیل از نظر کمی و کیفی، ناهمگنی و عدم تعادل فضایی در سطح شهر و محلات شهری وجود دارد

شناخت از محدوده مورد مطالعه

منطقه گلپا در مرکز همدان و در قسمت جنوب‌شرقی میدان آرامگاه قرار دارد. محله گلپا دارای قدمتی بالا و بافتی است که در دوران‌های گذشته دستخوش تغییراتی گشته است. حوزه نفوذی این محله به وسیله خیابان‌هایی که آن را دربر گرفته مشخص شده است. این محله دارای خصوصیات خاصی است که آن را در شهر همدان منحصر به فرد ساخته و دارای جداره تجاری و همچنین دارای بافت مسکونی نو در کنار بافت‌های قدیمی است.

شکل ۱- موقعیت محله گلپا در شهر همدان (منبع، گوگل: ۱۳۹۵)

روش تحقیق

پژوهش حاضر با روش توصیفی- تحلیلی مبتنی بر منابع اسنادی و پیمایشی تدوین شده است. نمونه‌های این تحقیق با استفاده از فرمول کوکران در حالتی که جامعه نامشخص باشد تعداد ۱۵۰ نمونه به دست آمد.

$$n = \frac{Z^2 P(1-P)}{d^2}$$

فرمول

جامعه آماری این تحقیق را کارشناسان و صاحب نظران در زمینه شهرسازی و بخشی هم توسط افراد بومی محله تشکیل می دهند.

مدل مفهومی

در این تحقیق شاخص های توسعه پایدار شهری از دیدگاه تورکا (۲۰۱۲) مدل مفهومی انتخاب شده است. با توجه به مطالعات گسترده در مورد توسعه پایدار شهری شاخص های شناسایی شده اند که به طور خلاصه به بررسی آنها پرداخته شده است. مدل مفهومی تحقیق و شاخص های مورد مطالعه در شکل ۲ ارائه شده است.

پایداری اقتصادی

این شاخص بر حفظ یا ارتقا شرایط اقتصادی تأکید دارد. معیارهای اقتصادی ارتباط محکمی با فرآیند شکل گیری سیاست های اقتصادی دارند. پایداری اقتصادی مبتنی بر ترکیبی از مؤلفه های اقتصادی مربوطه مانند اقتصاد و مشاغل، دسترسی به مشاغل، فعالیت تجاری، آموزش و مهارت، قیمت خانه و قیمت مسکن های نوسازی شده می باشد (تورکا، ۲۰۱۲).

پایداری اجتماعی

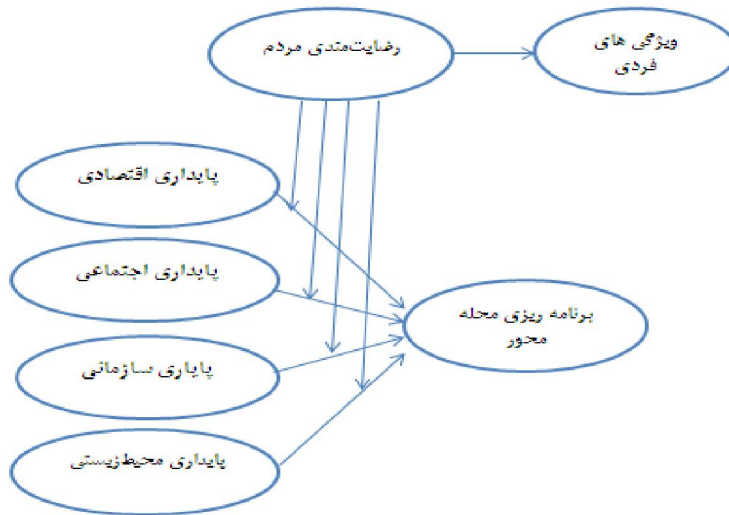
پایدار اجتماعی فرآیندی دراز مدت می باشد که به واسطه ارگان های رسمی و غیررسمی در جامعه تحقق می یابد. توسعه پایداری اجتماعی به شاخص های جامعه مرتبط می باشد، از جمله این شاخص ها الگوهای در حال حرکت، حس اجتماعی، جرم و جنایت و ایمنی، انواع مالکیت ها، درآمد و ترکیب قومی می باشد (تورکا، ۲۰۱۲).

شاخص زیست محیطی

شهر به عنوان یک واحد اکولوژی رابطه دقیق میان انسان و محیط را در خود نهفته دارد. شاخص های زیست محیطی بسیار متنوع و در حوزه پایدار شهری شامل استفاده از منابع، مسکن و محیط ساخته شده و خدمات و امکانات می باشد. شاخص های پایدار شهری شامل استفاده از انرژی، استفاده از آب، بازیافت زباله، شرایط مسکن، رضایت از محیط خانه و اطراف، فضای باز و سبز، خدمات و امکانات، مدرسه و خدمات درمانی محلی می باشد (تورکا، ۲۰۱۲). این شاخص از توسعه پایدار شهری از طریق کاهش مصرف منابع و انرژی، کاهش حجم ضایعات کاهش آلودگی و... تقویت می شود.

پایداری سازمانی

در پایداری سازمانی و توسعه آن دولت و اقدامات آن نقش اساسی ایفا می‌کند، این در حالی است که نقش مشارکت‌های مردمی قابل چشم‌پوشی نمی‌باشد. شاخص‌های پایداری سازمانی شامل حمل و نقل عمومی، مشارکت جامعه، سرویس‌های حمل‌ونقل طبق آیین‌نامه و مشارکت می‌باشد (تورکا، ۲۰۱۲).

شکل ۲- مدل مفهومی تحقیق (منبع، نگارنده: ۱۳۹۵)

بحث و نتایج

وضعیت مستقل وابسته (شاخص‌های توسعه پایدار) و متغیرهای مستقل بر اساس آزمون t تک نمونه‌ای

با توجه به داده‌های مندرج در جدول (۳) وضعیت شاخص توسعه پایدار در محدوده محله گلپا در ویژگی‌های الگوهای در حال حرکت، حس اجتماعی، جرم و جنایت و ایمنی، انواع مالکیت‌ها، درآمد و ترکیب قومی بررسی شده است.

جدول ۳- وضعیت شاخص‌های توسعه پایدار در محدوده گلپا

ویژگی‌ها	انحراف استاندارد	t	sig	تفسیر
پایداری اقتصادی	۰/۵۱	۳/۷۸	۰/۰۲۵	در حد متوسط
پایداری اجتماعی	۰/۷۱	۰/۴۱	۰/۰۳۵	در حد متوسط
پایداری محیط‌زیستی	۰/۶۶	۰/۶	۰/۰۱	کمتر از حد متوسط
پایداری سازمانی	۰/۶۴	-۱۳/۲	۰/۰۰۰۱	کمتر از حد متوسط

(منبع، نگارنده: ۱۳۹۵)

جدول (۳) نشان می‌دهد پایداری اقتصادی و پایداری اجتماعی در حد متوسط و پایداری محیط‌زیستی و سازمانی کمتر از حد متوسط می‌باشد.

وضعیت معیارها

جدول (۴) نشان می‌دهد مردم در حال حرکت در داخل و خارج محله، سطح تماس‌های اجتماعی محلی و فعالیت جامعه و ایمنی عمومی از منطقه، ترس از قربانی شدن در یک جرم و جنایت، راه رفتن در اطراف منطقه (در طول روز و در شب) در حد متوسط بوده و سطوح مختلف صاحبان خانه، مستاجران، بهتر شدن وضعیت مردمی که به جامعه جدید وارد می‌شوند و ترکیب انواع قومیت‌ها در منطقه کمتر از حد متوسط می‌باشد.

جدول ۴- وضعیت معیار پایداری اجتماعی از شاخص توسعه پایدار در محدوده گلپا

ویژگی‌ها	انحراف استاندارد	t	sig	تفسیر
مردم در حال حرکت در داخل و خارج محله	۰/۵۱	۳/۷۸	۰/۰۲۵	در حد متوسط
سطح تماس‌های اجتماعی محلی و فعالیت جامعه	۰/۷۱	۰/۴۱	۰/۰۳۵	در حد متوسط
ایمنی عمومی از منطقه، ترس از قربانی شدن در یک جرم و جنایت، راه رفتن در اطراف منطقه (در طول روز و در شب)	۰/۶۶	۰/۶	۰/۰۱	در حد متوسط
سطوح مختلف صاحبان خانه، مستاجران	۰/۶۴	-۱۳/۲	۰/۰۰۰۱	کمتر از حد متوسط
بهتر شدن وضعیت مردمی که به جامعه جدید وارد می‌شوند	۰/۴۵	-۲۶/۴۱	۰/۰۰۱	کمتر از حد متوسط
ترکیب انواع قومیت‌ها در منطقه	۱/۰۲	-۲۰/۱۹	۰/۰۰۱	کمتر از حد متوسط

(منبع، نگارنده: ۱۳۹۵)

جدول (۵) نشان می‌دهد انواع فعالیت‌های کسب و کار محلی در حد متوسط بوده و مشاغل موجود محلی مشاغل موجود محلی، انواع فعالیت‌های کسب و کار محلی، انواع مهارت‌ها و در دسترس بودن مهارت‌ها و ابتکارات، تغییر قیمت محلی و مسکن برای افراد بومی که به صورت مقرون به صرفه در نظر گرفته شود کمتر از حد متوسط می‌باشد.

جدول ۵- وضعیت معیار پایداری اقتصادی از شاخص توسعه پایدار در محدوده گلپا

ویژگی‌ها	انحراف استاندارد	t	sig	تفسیر
تعداد و طیف وسیعی از مشاغل موجود محلی	۰/۶۱	-۱۵/۰۱	۰/۰۰۱	کمتر از حد متوسط
دسترسی به سایر بازارهای کار	۰/۵۰	-۲۱/۱۳	۰/۰۰۱	کمتر از حد متوسط
انواع فعالیت‌های کسب و کار محلی	۰/۶۶	۰/۳۹	۰/۰۰۱	در حد متوسط
انواع مهارت‌ها و در دسترس بودن مهارت‌ها و ابتکارات	۰/۶۳	-۲۰/۲	۰/۰۰۱	کمتر از حد متوسط
تغییر قیمت محلی	۰/۲۵	-۱۶/۱	۰/۰۰۱	کمتر از حد متوسط
مسکن برای افراد بومی که به صورت مقرون به صرفه در نظر گرفته شود	۱/۱	-۳۱/۲	۰/۰۰۱	کمتر از حد متوسط

(منبع، نگارنده: ۱۳۹۵)

جدول (۶) نشان می‌دهد اقدامات اجرایی صرفه‌جویی در آب، استفاده محلی از آب و شرایطی برای تعمیر بخش‌هایی از خانه‌ها در حد متوسط بوده و اقدامات بهره‌وری از انرژی، استفاده محلی از انرژی، چشم‌انداز کلی فیزیکی منطقه، استفاده محلی از آب، اقدامات اجرایی بازیافت ضایعات زباله، بازیافت زباله‌های محلی، رضایت ساکنان از محیط خانه خود، کیفیت و دسترسی به فضای باز و سبز، کیفیت خدمات و امکانات محلی و عملکرد مدرسه‌های محلی و دسترسی کمتر از حد متوسط می‌باشد.

جدول ۶- وضعیت معیار پایداری زیست محیطی از شاخص توسعه پایدار در محدوده گلپا

ویژگی‌ها	انحراف استاندارد	t	sig	تفسیر
اقدامات بهره‌وری از انرژی، استفاده محلی از انرژی	۰/۴۵	-۳۵/۴۱	۰/۰۰۱	کمتر از حد متوسط
اقدامات اجرایی صرفه‌جویی در آب، استفاده محلی از آب	۰/۴۲	۰/۵	۰/۰۰۱	در حد متوسط
اقدامات اجرایی بازیافت ضایعات زباله، بازیافت زباله‌های محلی	۰/۴۴	-۲۲/۴	۰/۰۰۱	کمتر از حد متوسط
چشم‌انداز کلی فیزیکی منطقه	۰/۴	-۱۶/۶	۰/۰۰۱	کمتر از حد متوسط
شرایطی برای تعمیر بخش‌هایی از خانه‌ها مانند سقف، دیوارهای متصل شده به زرده‌ها، آشپزخانه و حمام	۰/۳۹	۰/۴	۰/۰۰۱	در حد متوسط
رضایت ساکنان از محیط خانه خود	۱/۱	-۱۹/۱۹	۰/۰۰۱	کمتر از حد متوسط
کیفیت و دسترسی به فضای باز و سبز	۰/۵۲	-۲۳/۰۱	۰/۰۰۱	کمتر از حد متوسط
کیفیت خدمات و امکانات محلی	۰/۴۹	-۱۴/۱	۰/۰۰۱	کمتر از حد متوسط
عملکرد مدرسه‌های محلی و دسترسی	۰/۲۲	-۱۲/۰۱	۰/۰۰۱	کمتر از حد متوسط

(منبع، نگارنده: ۱۳۹۵)

جدول (۷) نشان می‌دهد ارائه و کیفیت حمل‌ونقل عمومی محل در حد متوسط بوده و فعالیت جامعه مؤثر بر تصمیم‌گیری‌ها، کیفیت خدمات ارائه شده و وجود و انواع مشارکت محلی کمتر از حد متوسط می‌باشد.

جدول ۷- وضعیت معیار پایداری سازمانی از شاخص توسعه پایدار در محدوده گلپا

ویژگی‌ها	انحراف استاندارد	t	sig	تفسیر
ارائه و کیفیت حمل‌ونقل عمومی محل	۰/۳۱	۳/۷۸	۰/۰۱	در حد متوسط
فعالیت جامعه مؤثر بر تصمیم‌گیریها	۰/۴۱	-۴۱/۱	۰/۰۰۱	کمتر از حد متوسط
کیفیت خدمات ارائه شده	۰/۱۶	-۳۷/۱	۰/۰۰۱	کمتر از حد متوسط
وجود و انواع مشارکت محلی	۰/۱۲	-۴۴/۲	۰/۰۰۱	کمتر از حد متوسط

(منبع، نگارنده: ۱۳۹۵)

آزمون رضایت‌مندی مردم

به‌منظور پیدا کردن وجود رابطه بین معیارها و رضایت‌مندی مردم محله گلپا از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است. علاوه بر آن سطح معناداری بین متغیرها، که در اینجا معیارهای توسعه پایدار هستند، مورد محاسبه قرار می‌گیرند.

جدول ۸- رابطه بین معیارهای توسعه پایدار و رضایت‌مندی در محدوده گلپا

برنامه‌های محله محور در رضایت‌مندی مردم محله گلپا		متغیرهای مستقل	ویژگی‌ها
معناداری	همبستگی پیرسون		
۰/۱۳/۰	*۲۵۵/۰	اقتصاد و مشاغل	پایداری اقتصادی
۰/۰۱۰	**۴۲۶/۰	قیمت مسکن	
۰/۵/۰	*۴۲۲/۰	فعالیت تجاری	
۰/۰۱۱	*۴۰۳/۰	دولت	پایداری سازمانی
۰/۰۱	*۴۰۳/۰	حمل و نقل عمومی	
۰/۰۱۰	**۵۲۶/۰	مشارکت جامعه	پایداری اجتماعی
۰/۱۳/۰	*۳۵۵/۰	الگوهای در حال حرکت	
۰/۰۱۰	**۴۹۸/۰	حس اجتماعی	
۰/۵/۰	*۴۲۲/۰	ایمنی	
۰/۰۰۰۱	**۳۵۴/۰	انواع مالکیت‌ها	
۰/۰۱۰	**۶۳۳/۰	درآمد	
۰/۰۱/۰	*۱۱۵/۰	ترکیب قومی	

۰/۰۰۱	**۲۷۴/۰	استفاده از منابع	پایداری محیط زیستی
۰/۰۰۰۱	**۷۵۸/۰	مسکن و محیط ساخته شده	
۰/۰۰۱	**۲۲۳/۰	خدمات و امکانات	

(منبع، نگارنده: ۱۳۹۵)

جدول (۸) نشان می‌دهد بین شاخص‌های توسعه پایدار و برنامه‌های محله محور در محدوده گلپا ارتباط معنادار وجود دارد.

معيار پایداری اقتصادی و برنامه‌های محله محور در محدوده گلپا

بین معیار پایداری اقتصادی و برنامه‌های محله محور در محدوده گلپا ضریب همبستگی مستقیم وجود دارد. بیشترین ضریب مربوط به قیمت مسکن با ضریب ۰/۴۲۶ می‌باشند. بدین معنا که ارتقا معیار پایداری اقتصادی و زیرمعیارهای آن تأثیر مستقیم و مطلوبی بر برنامه‌های محله محور و رضایت مردم محله گلپا دارد.

معيار پایداری سازمانی و برنامه‌های محله محور در محدوده گلپا

بین معیار پایداری سازمانی و برنامه‌های محله محور در محدوده گلپا ضریب همبستگی مستقیم وجود دارد. در بیشترین ضریب مربوط به مشارکت جامعه می‌باشد با مقدار ۰/۵۲۶ می‌باشند.

معيار پایداری اجتماعی و برنامه‌های محله محور در محدوده گلپا

بین معیار پایداری اجتماعی و برنامه‌های محله محور در محدوده گلپا ضریب همبستگی مستقیم وجود دارد. بیشترین ضریب مربوط به درآمد با مقدار ۰/۶۳۳ می‌باشند. بدین معنا که ارتقا معیار پایداری اجتماعی و زیرمعیارهای آن تأثیر مستقیم و مطلوبی بر برنامه‌های محله محور و رضایت مردم محله گلپا دارد.

معيار پایداری زیست‌محیطی و برنامه‌های محله محور در محدوده گلپا

بین معیار پایداری زیست‌محیطی و برنامه‌های محله محور در محدوده گلپا ضریب همبستگی مستقیم وجود دارد. بیشترین ضریب مربوط به مسکن و محیط ساخته شده با مقدار ۰/۷۵۸ می‌باشند. بدین معنا که ارتقا معیار پایداری زیست‌محیطی و زیرمعیارهای آن تأثیر مستقیم و مطلوبی بر ارتقا محدوده گلپا و رضایت‌مندی بیشتر شهروندان دارد.

آزمون ویژگی‌های فردی

جدول (۹) نتیجه آزمون t دو گروه مستقل، برای مقایسه میانگین شاخص‌های توسعه پایدار برحسب جنسیت را در میان پاسخگویان ساکن محله گلپا نشان می‌دهد. با توجه به جدول می‌توان بیان کرد که سطح معناداری دو متغیر جنسیت و شاخص‌های توسعه پایدار برابر با $۰/۱۵۶$ (بیشتر از $۰/۰۵$) است که حاکی از عدم معناداری رابطه بین این دو متغیر است. بنابراین میزان شاخص‌های توسعه پایدار در بین زنان و مردان ساکن محله گلپا تفاوت معناداری ندارد.

جدول ۹- تفاوت میزان شاخص‌های توسعه پایدار پاسخگویان ساکن محله گلپا برحسب جنسیت

متغیر مستقل	مقدار t	تفاوت میانگین دو گروه	سطح معناداری
جنسیت	-۰/۳۰۱	-۰/۳۶	۰/۱۵۶

(منبع، نگارنده: ۱۳۹۵)

جدول (۱۰) نتیجه تحلیل واریانس یک طرفه یا آزمون F بین متغیرهای وضعیت اشتغال، قومیت، شیوه تصرف واحد مسکونی و شاخص‌های توسعه پایدار را در میان پاسخگویان ساکن محله گلپا نشان می‌دهد. با توجه به جدول می‌توان بیان کرد که سطح معناداری دو متغیر وضعیت اشتغال افراد و شاخص‌های توسعه پایدار برابر است با $۰/۰۵۳$ (بیشتر از $۰/۰۵$) که حاکی از عدم معناداری رابطه بین این دو متغیر می‌باشد. اما سطح معناداری دو متغیر قومیت و حس تعلق مکانی برابر با $۰/۰۰۰$ (کمتر از $۰/۰۵$) و سطح معناداری دو متغیر شیوه تصرف واحد مسکونی و شاخص‌های توسعه پایدار نیز برابر است با $۰/۰۳۱$ (کمتر از $۰/۰۵$) که حاکی از وجود رابطه معنادار بین شاخص‌های توسعه پایدار و متغیرهای (قومیت و شیوه تصرف واحد مسکونی) است.

جدول ۱۰- تفاوت میزان شاخص‌های توسعه پایدار پاسخگویان ساکن محله گلپا برحسب وضعیت

اشتغال، قومیت و شیوه تصرف واحد مسکونی

متغیر مستقل	مقدار f	میانگین مربعات	سطح معناداری
وضعیت اشتغال	۱/۶	۲/۴۱	۰/۰۵۳
قومیت	۲/۱	۸/۰۵	۰/۰۰۰
شیوه تصرف واحد مسکونی	۱/۴۵	۰/۵۵۸	۰/۰۳۱

(منبع، نگارنده: ۱۳۹۵)

جدول (۱۱) به بررسی رابطه بین سن و شاخص‌های توسعه پایدار پاسخگویان ساکن محله گلپا پرداخته است. با توجه به اینکه سطح معناداری این دو متغیر برابر با $0/000$ (کمتر از $0/05$) است، می‌توان گفت رابطه معناداری بین دو متغیر وجود دارد. میزان همبستگی این دو متغیر برابر با $0/507$ است، که نشان‌دهنده همبستگی متوسط به پایین و مستقیم بین این دو متغیر است و با (***) مشخص شده است. لذا با اطمینان ۹۹ درصد می‌توان رابطه همبستگی بین سن و شاخص‌های توسعه پایدار را معنی‌دار دانست. بنابراین می‌توان گفت که هرچه سن افراد بیشتر می‌شود، نیاز به شاخص‌های توسعه پایدار در زندگی روزمره بیشتر مورد نیاز است.

جدول ۱۱- همبستگی بین سن و شاخص‌های توسعه پایدار پاسخگویان ساکن محله گلپا

		شاخص‌های توسعه پایدار
سن افراد	مقدار همبستگی	$0/507^{***}$
	(معناداری tailed (۲-Sig)	۰۰۰
	تعداد	۱۲۰
***Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed)		

(منبع، نگارنده: ۱۳۹۵)

نتیجه‌گیری

توسعه پایدار راه تازه‌ای برای رسیدن به آرمان‌های بشر همراه با حفظ منابع و امکانات برای آیندگان است. در دهه‌های اخیر یکی از ارکان اساسی توسعه پایدار، دستیابی به توسعه پایدار شهری است و در این راستا مطالعات و برنامه‌ریزی‌های متعددی در جهت یافتن اصول و راهکارهای کاربردی در برنامه‌های توسعه شهری صورت گرفته است و اندیشه توسعه شهری پایدار از جنبه‌های بسیار گسترده مورد نقد و بررسی در امر توسعه در سطح ملی است. با بررسی نظرات، تعاریف و پیشنهادهای که در این زمینه مطرح شده، هدف فرایند توسعه شهری پایدار دستیابی به وضعیت پایداری جوامع شهری می‌باشد.

در این پژوهش برآورد مقدار عددی کیفیت هر یک از معیارهای محله محور، وضعیت مستقل وابسته (شاخص‌های توسعه پایدار) و متغیرهای مستقل براساس آزمون t تک نمونه‌ای و رضایت‌مندی مردم از شاخص‌ها از همبستگی استفاده شده است. بین ویژگی‌های فردی (جنسیت، سن، وضعیت تأهل، وضعیت اشتغال، نوع شغل، قومیت و شیوه تصرف واحد مسکونی) با شاخص‌های توسعه پایدار ساکنین محله گلپا رابطه معناداری وجود دارد. در بررسی این فرضیه با توجه به سطح سنجش متغیرها از آزمون‌های مختلف استفاده شده است. در بررسی

جنسیت از آزمون t دو گروه مستقل؛ در بررسی وضعیت اشتغال، قومیت و شیوه تصرف واحد مسکونی از آزمون تحلیل واریانس یا آزمون F و در بررسی رابطه سن با برنامه‌های محله محور از آزمون همبستگی پیرسون استفاده شده است.

بیشترین ضرایب شاخص توسعه پایدار در برنامه‌ریزی محله محور مربوط به قیمت مسکن با ضریب $0/426 (0/001)$ ، مشارکت جامعه با مقدار $0/526 (0/001)$ ، درآمد با مقدار $0/633 (0/001)$ و مسکن و محیط ساخته شده با مقدار $0/758 (0/001)$ می‌باشند. همچنین نتایج نشان داد سطح معناداری دو متغیر جنسیت و شاخص‌های توسعه پایدار برابر با $0/156$ (بیشتر از $0/05$) است که حاکی از عدم معناداری رابطه بین این دو متغیر است. سطح معناداری دو متغیر وضعیت اشتغال افراد و شاخص‌های توسعه پایدار برابر است با $0/053$ (بیشتر از $0/05$) که حاکی از عدم معناداری رابطه بین این دو متغیر می‌باشد. اما سطح معناداری دو متغیر قومیت و حس تعلق مکانی برابر با $0/000$ (کمتر از $0/05$) و سطح معناداری دو متغیر شیوه تصرف واحد مسکونی و شاخص‌های توسعه پایدار نیز برابر است با $0/031$ (کمتر از $0/05$) که حاکی از وجود رابطه معنادار بین شاخص‌های توسعه پایدار و متغیرهای (قومیت و شیوه تصرف واحد مسکونی) است. نتایج نشان داد بین سن و شاخص‌های توسعه پایدار پاسخگویان ساکن محله گلپا سطح معناداری این دو متغیر برابر با $0/000$ (کمتر از $0/05$) است، می‌توان گفت رابطه معناداری بین دو متغیر وجود دارد. میزان همبستگی این دو متغیر برابر با $0/507$ است، که نشان‌دهنده همبستگی متوسط به پایین و مستقیم بین این دو متغیر است.

پیشنهادها

کاربری‌های جاذب جمعیت از قبیل: مغازه‌ها (اغذیه فروشی، سرامیک فروشی، لوازم خانگی و...)، فروشگاه‌های زنجیره‌ای، پاساژها، کافی‌نت‌ها و کلوپ بازی، آژانس‌ها، رستوران‌ها، بانک‌ها و... در طبقه همکف تمامی بلوک‌هایی که در جداره خیابان‌های اصلی قرار گرفته‌اند ایجاد کنیم و فضاهای سبز به صورت نواری در کوچه لعل قرار داده‌ایم که این مسیر سبز مسیر پیاده می‌باشد. همچنین با ایجاد جداره فعال شهری که می‌توانیم پویایی و سرزندگی را با توجه به این محدوده القاء کنیم. همچنین در مراکز محلات علاوه بر وجود فضای سبز مناسب و کافی، کاربری‌های تجاری و فرهنگی و فراغتی و مساجد جهت استفاده‌ی محلی نیز در نزدیکی مرکز محله در نظر گرفته شده است. الگوی مرکز محله به‌عنوان یک فضای همگانی در اختیار استفاده‌کنندگان محلی قرار گیرد و همچنین در این مراکز محلات فضاهایی جهت بازی کودکان و انجام مراسم اعیاد و عزاداری و ایجاد کاربری‌های فراغتی ایجاد کنیم.

منابع و مآخذ:

- ۱- پیرانک، ژ.، الحق، م. ۱۳۸۰. گزارش لاهه پیش زمینه توسعه پایدار (از فکر تا عمل)، مجله محیط شناسی، شماره ۲۸.
- ۲- پورطاهری، م.، سجاسی قیداری، ح.، صادقلو، ط. ۱۳۸۸. سنجش و اولویت بندی پایداری اجتماعی در مناطق روستایی، با استفاده از تکنیک رتبه بندی براساس تشابه به حل ایده آل فازی مطالعه موردی: دهستان حومه بخش مرکزی شهرستان خدابنده.
- ۳- توکلی نیا، ج.، استادی سیسی، م. ۱۳۸۸. تحلیل پایداری محله های کلان شهر تهران با تأکید بر عملکرد شورایی ها نمونه موردی: محله های اوین، درکه و ولنجک، نشریه پژوهش های جغرافیای انسانی، دوره ۴۱، شماره ۷۰، ص ۲۹ تا ۴۳.
- ۴- جعفری، م.، قنبران، ع. ۱۳۹۱. طراحی سرای محله با رویکرد ارتقاء تعاملات اجتماعی در میان ساکنان مطالعه موردی محله درکه، تهران.
- ۵- دینانی، ل.، مقیمی، س. ۱۳۸۹. قابلیت های توسعه محله ای در بافت های شهری جدید تهران محله نارمک.
- ۶- شکویی، ح. ۱۳۷۳، دیدگاه های در نو جغرافیای شهری، جلد اول، تهران، انتشارات سمت.
- ۷- لطیفی، غ. ۱۳۸۲. توسعه شهری پایدار توسعه فرهنگی، فصلنامه علوم اجتماعی (ویژه برنامه ریزی شهری)، شماره ۲۲، صفحات ۲۵-۱۳.
- ۸- میرزاییان، م.، رحمانی، ب. ۱۳۹۸. ترویج فرهنگ توسعه پایدار شهری با استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات در نواحی شهری غرب استان کرمانشاه، فصلنامه آمایش محیط، دوره ۱۲، شماره ۴۵، صفحه ۱۸۲-۱۶۷.
- ۹- محمدی، ع.، ارژنگی مستعلی بیگلر، ح.، حسینی، م. ۱۳۹۸. رتبه بندی توسعه یافتگی محلات شهری از نظر شاخص های فضای سبز عمومی با استفاده از مدل های تصمیم گیری چند معیاره در محیط GIS نمونه موردی: شهر اردبیل، فصلنامه آمایش محیط، دوره ۱۱، شماره ۴۳، صفحه ۱۴۶-۱۲۵.
- ۱۰- نیک پور، ع.، رزقی، ف. ۱۳۹۷. بررسی و تحلیل شاخص های توسعه شهری بر اساس مدل های تصمیم گیری چند معیاره مورد مطالعه: شهر بابل، فصلنامه آمایش محیط، دوره ۱۲، شماره ۴۶، صفحه ۶۲-۴۱.
- 11- Borow, C.J". ۱۹۹۵. Sustainable development, concept, value and practice."Third World Planning Review.17(4), 121-134.
- 12- Connelly ,S. 2007". Mapping sustainable development as a contested concept , "Local Environment, 12(3), 259-278 .

- 13- Nader,M.R.,Sallounm,B.A &.Karam.N. 2008" .Environment and sustainable development indicators in Lebanon: A practical municipal level approach ,"Ecological Economics.
- 14- Oliver,P.A. 2008" .City Leadership: at the heart of the global challeng ". Global Asia, 3(16), 421-432 .
- 15- Sohe Rana M.D. 2009. Status of water use sanitation and hygienic condition of urban slums: Astudy on ,Rupsha ferighat slum, Khulna, WWW. Elsevier. Com.PP322-328.
- 16- Sarrafi, Mozaffar. 1992. Planning theory and development ;Discussion paper, No 32, Vancouver, UBC school of regional planning .
- 17- Turcu ,C,. 2012. Local experiences of urban sustainability: Researching Housing Market Renewal interventions in three English neighbourhoods, 78 , 101–150.
- 18- Varol,C.,Ercoskun,O.,Gurer. Y. 2010. "Local participatory mechanisms and collective actions for sustainable urban development in Turkey ," Habitat International.xxx. Article in Press.
- 19- Uwe,D. 2008. Achieving urban sustainability: integard urban management. Asia and Euroup Environment Forum,Nov 28-30, Shenzhen. China .

A